

ACHT-EN-VIJFTIGSTE HOOFDSTUK

IN AFWACHTING

Groot was de spanning ook onder ons leger... Zou men door de Duitsche vorderingen het IJzergebied moeten opgeven, en wijken naar Frankrijk, en dus toch nog het onbezette hoekje, de vier steedjes en vijftig dorpen aan den vijand overlaten? Dat was de angstige vraag. En men hield rekening met de mogelijkheid... Hier en daar werden hulpdiagnisten reeds achteruitgebracht; men voerde kunstschaten uit Veurne **weg en** haalde de klokken uit de torens en dolf die in den grond... Dit stadje werd meer en meer beschoten en 't grootste deel der bevolking trok heen. Te Duinkerke zelfs was een volledig plan tot ontruiming der stede opgemaakt... De stad van Jean Bart — wij weten het reeds — had veel beproevingen doorstaan. Reeds in Maart 1917 waagden Duitsche torpedobooten zich voor de haven en beschoten ze de stad. Een maand later, in den nacht van 24 op 25 April, om 2 u. 15, wierpen zeven Duitsche torpedojagers 500 granaten. Ze voeren door de pas van Mardijk en verlieten die langs de Oostzijde, zoo dicht bij de kust, dat de bezetting van het fort te Leffrinkhoeke de matrozen hoorde zingen. Twee torpedobooten brachten het wachtschip tot zinken. Een Fransch marine-vaartuig, « L'Eclard », viel ze **aan**, doch ging **eveneens** ten onder. De golven brachten lijken op 't strand en eenige dagen later stond de ons bekende admiraal Ronarch voor dertien kisten op 't kerkhof en sprak hij als rede slechts deze woorden: « Mijn lieve kinderen, gij zult gewroken worden. » En al maar voort werd Duinkerke beschoten, van land, uit de lucht, van zee. Wat al drama's! Een man verlaat even zijn huis... Men bombardeert, hij loopt terug, maar zijn woning ligt reeds in puin, en er onder is gansch zijn gezin — zes personen — gedood. Een territoriaal wielrijder komt van Rozendaal, rijdt de stad binnen,... een granaat onthoofdt hem... en tot hun ontzetting zien getuigen hoe die bloedige romp op de filets nog eenige ronden rijdt... Een kar met voerman en paard verdwijnt in een ontploffing, de rook

ken vliedesch en aan de muren bloed... en 't is alles. Een kelder wordt het graf van 35 personen, grijsaards, vrouwen en kinderen. Enkele van de vele afschuwelijke tooneelen!

En nu in Maart-April 1918 ging 't er weer geweldig toe. Den 20n Maart vielen er 41 bommen, den 21n schoten torpedobooten een duizendtal granaten. Vijf pompilers, die branden bluschten, werden gedood, en vijf gewond... Den 23n en den 24n, bommen, en den 24n ook 7 groote granaten van land, den 25n 12 granaten van 380, den 26n, 16, en 19 bommen... De opsomming zou een lange lijst vormen. En toch bouwde men in die dagen op de werf van Duinkerke den grootsten koopvaarder van Frankrijk, 19,000 ton, 145 meter lengte... Er was gevaar, dat de stad vallen zou; men werkte harder. De Duitschers wisten het, bombardeerden de werf van land en zee en uit de lucht. Den nacht voor het te water laten, kwam een aanval van Gothia's, die afgeslagen werd. Den 24n April, te middag liep het schip van stapel. Het moest naar Cherbourg gesleept worden, vijandelijke duikbooten hadden den weg met mijnen bestrooid. De Fransen namen ze weg en aldus moesten ze het vertrek vier-en-twintig uur verdagen, maar de koopvaarder bereikte toch veilig zijn plaats van bestemming.

Duinkerke was nog flink bewoond. De meier Henri Terquem richtte een proklamatie tot de bevolking. « Stop uw oorden dicht », zoo luidde ze. « Elken dag verspreidt men sensationnieuws, goed of slecht, nooit weet men, van wie het komt. Luister er niet naar, vertel het niet voort. » Hij wakte op tot vrouwen in den uitslag van « grootsten veldslag in de geschiedenis der wereld ».

Maar intusschen regelde men tot in de minste bijzonderheden de ontruiming der stad, zoo deze noodig zou blijken. De Britten maakten een plan op tot vernieling der haven...

Maar gelukkig kwam de eerste opluchting, het nieuws, dat de Duitsche aanval voorloopig tot staan was gebracht.

* * *

Bij ons leger was er ook ontmoediging. Hoe kon 't anders? Men had gehoopt, dat de Lente de bevrijding brengen zou en zie, er was kans, dat men het meer dan drie jaar zoo hardnekkig verdedigde gebied prijs zou moeten geven. Wel had men den vijand bij Merkem teruggeworpen, doch zoo deze Hazelbroek nam, en dan Cassel en Duinkerke en Kales bedreigde, viel ons front van zelf.

* * *

Raoul Magelein stapte van Veurne naar De Panne. Hij was somber gestemd. Hij kwam uit de gevangenis. Een week geleden hadden gendarmen er hem heen gevoerd... Waarom? Men had bij hem een vlugschrift gevonden... Dit luidde als volgt :

« Voor weinige dagen werden te Beveren 4 soldaten van het 11de Linie begraven. HET WAREN 4 VLAMINGEN. De majoor van het 1ste Bataillon hield bij hun graf een lijkrede. DEZE WAS IN 'T FRANSCH. In den dood zelf geen recht voor Vlamingen. Nog een stichtend feit: 40 soldaten der 2de Compagnie van hetzelfde regiment, waaronder 30 Vlamingen, heroverden door een tegenaanval een voorpost. Voor gansch de Compagnie werden de helden geluk gewenscht door hun kommandant, een Vlaming. De aanspraak was uitsluitend in 't Fransch. En toen de Vlamingen riepen: «En wij, kommandant, hebben wij dan niets gedaan?» keerde hij hun den rug toe en liet ze staan.

Jongens voelt ge den striemenden zweeps slag op uw eerlijk gelaat? Uw bloed mag stroomen bij beken, maar op een woordje dank hebt gij geen recht.

Plichtvergetende oversten, brieven taschdieven, (jongens vraagt het aan uwe makkers der 11ste Compagnie, van het 1ste jagers), ge veracht ons, ge schopt ons als honden maar toch we blijven ons recht eischen, en geeft ge 't ons niet, WE ZULLEN HET U ONTWRINGEN MET GEWELD.

De Vlaamsche Leeuw heeft nog tand en klauwen, hij is het tergen moe. »

Dat was oproerig. Hij had het toch niet opgesteld... het slechts van een ander gekregen, gelezen, en dan in den zak gestopt. Toch met de boeien naar Veurne als een dief of een moordenaar... Den vorigen dag had hij bij een patrouille een gevangene meegebracht, was hij nog eens naar de gevaarlijke plaats teruggekeerd, om een gewonden makker te redden; toen ook had hij dit briefje in zijn zak. Belette het hem zijn plicht te doen? Die daden telden niet... Het vlugschrift was voor de Veiligheid van meer belang; en daarom moest Raoul mee. De oorzaken der misnoegdheid wegnemen, door herstel van recht

dergelijke briefjes voorkomen, daaraan dacht de overheid niet. De auditor was toch verstandiger geweest dan de Veiligheid en zei na verhoor, dat hij geen schuld bij Magelein vond. Deze was vrij gelaten. Waarom had men hem aangehouden, was men juist bij hem gaan zoeken? Raoul wist het nu... Een agent der Veiligheid, een die zelf walgde van veel praktijken, had het hem ingefluisterd. En de jongeling moest dat aan Nancy vertellen. Daarom ging hij er thans heen.

Hij bereikte Duinhoek. Wantje Zoutewei, die het linnen van het bleekveldje gehaald had, zag hem 't eerst.

— Ha, ge zijt daar, zei ze. 'k Peinsde, dat ge ook al ergens aan den IJzer onder de aarde lag. Ze zien nu weer op geen levens. Is me dat weer een moordelij als ge de gazetten leest!

— Ja, er wordt wreed gevochten, maar niet aan ons front.

— En te Merkem dan? Zwijs er van. Gaan we moeten vluchten?

— 'k Peins het toch niet.

— Maar ze zijn er toch benauwd voor! En dat is nu 't vierde jaar. Jozef, Maria, moet de wereld zot zijn, om zoo lang te vechten! En de Duitsch was al een dozijn keer kaput en nu gaat die sloeber misschien nog de reste van ons land pakken ook.

Nancy had de stemmen gehoord en verscheen aan de deur.

— Raoul! riep ze verheugd.

Hij ging ontroerd bij haar.

— Is 't waar, dat ge in de gevangenis gezeten hebt? vroeg het meisje.

— Ik kom er nu uit.

— 't Is een schande! En 't was voor 't Vlaamsch!

— Om een briefje in mijn zak te hebben.

— Maar waar gaat het naar toe!

— De Veiligheid heeft nu toch geen gelijk gekregen. De auditor heeft mij vrij gelaten.

Ze waren in 't huizeke getreden.

— Ik ben verklapt geworden, hernam Raoul. Men is de veiligheid gaan opstoken tegen mij. En weet ge wien?

Nancy keek hem vragend aan.

— Walter Bonte! vervolgde Magelein.

— Maar Raoul...

— 't Is zoo.

Het meisje was rood geworden.

— Weet ge dat zeker? vroeg ze heftig.

— Ja, van de Veiligheid zelf. En hoe zou die hem anders kennen?

— Hij is verleden week hier geweest en wij hebben getwist over de behandeling der Vlamingen. En Bonte zei dat gij een gevaarlijke kerel zijt, die mij opsteekt en zoo ook veel soldaten. En hij zou u verraden hebben!

— Ja, Nancy...

— O, Raoul, ik heb misdaan tegen u... toen in 't begin van den oorlog... als die Bonte te Dixmuiden gekomen is. Ik had het u al lang moeten zeggen!

Merkem. — Het vaandel van het 1e Jagers met de Leopoldsorde vereerd.

— Gij waart vrij te doen zooals ge wilde...

— Maar wacht tot hij terug komt... een dezer dagen. De gazettenschrijvers zijn nu naar 't Iepersche, om daar al de miserie te gaan bezien... en dan te schrijven dat het bij de Duitschers wel wreed, maar bij ons niet erg is.

— Ja, dat is zoo de mode.

— Maar ik zal hem verantwoording vragen... Ge zijt nu toch vrij?

— Ja, maar nog meer dan vroeger een verdachte, dat begrijpt ge wel. Nu, we

Inderdaad, het Belgisch front was nu tot Elverdinge-Brielen uitgebreid... Men had in 't geallieerde oorlogskomitee het Belgisch leger zijn zelfstandigheid willen ontnemen... Er was al meer sprake van geweest het eenvoudig bij 't Fransche in te lijven. Maar men verzaakte thans aan dit plan, op voorwaarde, dat onze troepen nog meerder oorlogslast op de schouders nemen zouden... en zoo zagen onze Belgen hun front verlengen...

O, ze hadden reeds dikwijls het geweldigste leed moeten verduren, en op kri-

Afl. 57 Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel
"Het Bloedig IJzerland"

VERBODEN NADruk

WEKELIJSCH AFLEVERING

Prijs: 30 centiemen

20 Februari 1921.

tieke oogenblikken met kostbare levens de bres gesloten. Zoo was het in 1914 aan den IJzer geweest en in 1915 bij Steenstrate, toen de Fransche linie geheel bezweek. En nu weer bij Merkem. Wat zou er gebeurd zijn, hadden de Duitschers Poperinge kunnen bereiken, en de hand geven aan hun troepen bij Kemmel- en Katsberg? Maar in de wereldpers sprak men slechts van Verdun, Chemin des Dames, Reims, van de Marne, van Ieperen, en werd de IJzer alleen genoemd, als Engelschen en Franschen er optraden.

Er verschenen nu reeds allerlei boeken en zoo las men, dat Dixmuiden door de Fransche fusiliers-mariniërs verdedigd werd, als hadden onze jongens er ook niet bij duizenden hun kostbaar bloed vergoten.

Over 't Belgisch leger sprak men beschermend, gelijk over een kleinen broeder, dien men de hand boven 't hoofd houden moest.

Wij zeiden het reeds hoe onze Vlaamsche soldaten vooral, maar ook wel anderen, in Frankrijk dikwijls voor « Boche » uitgescholden werden.

— C'est tous Belges, tous Flamands, tous Prussiens qui travaillent par là. ('t Zijn al Belgen, al Vlamingen, al Pruisen, die ginder werken).

Zoo hoorde de schrijver van « Havre de Grâce » terloops in het voorbij gaan een heftig diskuteerend Fransch werkman tot een makker luid op de « Belgische gasten » afgeven, toen hij zekeren avond op het hoofd te Havre een luchtje schepte... En de Franschman gaf een bewijs: « Zij zeggen allemaal « Ja », juist als de Duitschers, en dus zijn zij « Boches ».

Zoo was de gradatie bij veel Franschen; eerst Belgen, dan Vlamingen en eindelijk Duitschers.

En die schrijver vertelt verder: Zekeren dag staat de echtgenoot van een mijner vrienden voor het raam van een boekwinkel te Havre, als een troep Belgische arbeiders-soldaten voorbij trekt. Naast haar bevinden zich twee chieke Fransche dametjes, waarvan de eene vraagt: « Hoe laat is het? »

— O, het moet middag zijn, want kijk, daar zijn de « Boches ».

En ze wees naar onze soldaten, arbeiders van de « Magasins Généraux de l'Intendance », oude mannen van hij en over

de 40 jaar, als slaven gedrild door een majoor, en aan de haven voor zwaren dwangarbeid gebruikt. Ze keerden iederen dag, rond twaalf uur, in rij en op stap, onder bevel van een onderofficier, naar hun kantonnement terug. In hun versleten oude plunje, in soldatentaal heetten ze vi-paktôts, vieux-paletots, oude jassen, die tot grijs en groen en muizen-zengrauw uitgeslagen waren, met hun loomen vermoeiden stap, zag die arme kudde, afgesloofde arbeiders, er inderdaad niet beter uit dan een troep galei-boeven. Zoo werden ze door onze overheid behandeld. En zij vormden wel een treurig contrast met onze fijne gepommadeerde Belgische officieren, die « monocle in 't oog », en met gekrulde snor in de « Rue de Paris » jacht op de straatvlinders maakten.

Het Belgisch vrouwtje voelde zich diep gegriefd, zoo haar landgenooten voor « Boches » te hooren uitmaken.

— Wat, Boches! riep ze uit, zich tot het Fransche dametje wendend, ziet gedan niet dat het Belgen zijn?

— Och, Belgen of Boches, dat is al ver 't zelfde!

Het pijnlijkste en ergerlijkste was, dat deze minachting steeds den kleinen en nederigen gold, onzen soldaten, de oudere lichten, in hun afgesleten plunje, waarover onze regeering zelve zich had moeten schamen, onzen verminkten en gereformeerden.

De « embusqués », zonen van hooge oome's, die in hun mooie uniformen, blinkend en opgepoetst door de straten van Havre floreerden, vonden meer aftrek bij het schoone geslacht!

— Och ja, met die kunnen ze aanspannen, die meidekens, zegde eens in ruwe openhartigheid een Belgisch officier, een der zeldzamen, die partij trok voor zijn volk, en zich dood-ergerde, telkens een zijner soldaten een grievende beleediging had opgelopen.

Een van de redenen, die den omgang tusschen Belgen en Franschen zeer onaangenaam maakte, was de buitengewone ingenomenheid met zich zelf van de laatsten. Tot zelfs als ik met mijn kleermaker of schoenlapper praatte, had die man een air over zich, om mij van uit de hoogte te bejegenen, alsof ik toch maar een kleine schooljongen bij hem was, of een soort halve wilde, een stuk

barbaar, die zich gelukkig mocht achten, de wijze woorden op te rapen, die hij zich wel gewaardigde met mij te willen wisselen.

Dat is geen persoonlijke ondervinding; veel Belgen hebben denzelfden indruk gehad. Maar over die minder goede verstandhouding mocht natuurlijk geen woord gerept worden, de censuur waakte. En och de Belgische pers zou het trouwens niet voor de Belgen, en inzonderheid niet voor de Vlamingen opnemen.

Het waren dus vooral militairen, die men aan hun uniform onmiddellijk voor Belgen herkende, die talrijke malen in het openbaar beleedigd, beschimpt, en zelfs zonder de minste reden aangevallen werden.

Menigmaal hadden er opstootjes plaats. De pers meldde als met waar genoegen de overtredingen door Belgen begaan. Uit gesprekken van Franschen, merkten soldaten en officieren dikwijls, dat er op hen gedoeld werd en meermalen klonk dan luid het schimpwoord « sales Belges » (vuile Belgen).

Generaal de Grunne, de Belgische territoriale kommandant van Havre, verbood een menigte drankhuizen aan onze militairen, en onder bedreiging van strenge straf, zelfs veertig dagen cachot, mochten deze geen minste wapen bij zich hebben. Doch zulks was voor straatrovers juist een aanleiding, om in den nacht, na het eindigen van schouwburgen en kinema's, eenzame soldaten aan te randen, en nog meer rolletjes hadden nu plaats.

Deze vonden een weerklank in den gemeenteraad. Er werd over die opstootjes gesproken, en sommige raadsleden hadden er zoo op de Belgen gedonderd, dat een aantal lezers van de « XXème Siècle » verontwaardigde brieven aan hun blad gezonden hadden. De « XXème Siècle » protesteerde zwakjes en dankte den maire, die de verdediging der Belgen op zich had genomen door te zeggen: « Het is een daad van eenvoudige rechtvaardigheid, om, in aanwezigheid van Belgen, die Vlaamsch spreken, zich van alle opmerkingen te onthouden, welke als weinig vriendelijk beschouwd zouden kunnen worden. Door anders te handelen zou men gemis aan beleefdheid kunnen toonen, wat des te meer zou te betreuren

zijn, daar zij, die er onder zouden lijden, dapperen kunnen zijn, waarvan het heldhaftig gedrag aan den IJzer, zoo bijzonder voordeelig was voor de gemeenschappelijke zaak der bondgenooten. »

Zoo sprak de heer Jennequin; het was een vage terechtwijzing. Daarvoor dankte het officieus blad onzer regeering...

Men had hier een hartiger wederwoord kunnen schrijven, dat eerbied zou gewekt hebben, door te herinneren aan de Oktoberdagen 1914, toen Duinkerke, Kales, Boulogne, gansch de Noorder-zee kust van Frankrijk, en Havre ook, lagen te sidderen voor de bedreiging van een Duitschen inval, welke door de verliezen van 20.000 Belgen verhinderd werd!

Een ander feltje, van geheel anderen aard, zal aantoonen, hoe ook de minste gebeurtenis voor sommige Fransche bladen een gelegenheid was om toch maar een hatelijke zinspeling en verdachtmaking tegen de Belgen uit te kramen.

Toen twee Belgische militairen, die een zeebad genomen hadden, niet meer teruggekeerd waren, en hun kleederen, geld, militie-boekje enz. in de kabien achtergelaten hadden, schreef een blad van 4 Juli 1917: « Men weet niet of ze verdronken zijn of alles veinsden ten einde te deserteeren ».

Reeds den volgenden dag brachten de golven de twee lijken op 't strand.

De zotste geruchten deden over ons vorstenpaar en leger de ronde. Koningin Elisabeth, een Duitsche van afkomst immers, zou zich aan spionage schuldig gemaakt hebben en met den koning de gevangene der Engelschen zijn! Het Belgische leger was gedeeltelijk overgelopen en gedeeltelijk aan 't muiten, en werd door Engelschen en Franschen in bedwang gehouden.

Zoo was de geest. Maar voegen wij er bij, dat een groot deel der verantwoordelijkheid op onze Fransch-Belgische pers rustte, die haar haat voor Vlaanderen niet verbergen kon.

De « Opinion Wallonne » schreef: « De Vlamingen zouden moeten begrijpen, dat hun lieve « moedertaal » aan veel Latijnen een minder aangenaam idioom toelijkt. Dat is een zeer natuurlijk verschijnsel, en het is nutteloos er tegen te protesteeren. Trouwens, veel Walen denken hetzelfde ». De censuur liet dergelijke hatelijkheden drukken. Het lag im-

mers in de lijn der politiek van « Vlaamingen vecht en zwijgt! ». « Een mijner vrienden » zegt de schrijver van « Havre de Grâce » « was er bij toen een Belgisch kommandant zich liet ontvallen : « Als ik in de Rue de Paris onze soldaten Vlaamsch hoor spreken, ben ik beschaamd Belg te zijn ». Zulke stommiten goldten als uitingen van vaderlands-liefde.

Was het wonder, dat er een zeker mistrouwen ontstond, als Belgische bladen zelf zoovelle voormannen verdacht maakten, en zulks geschiedde niet alleen tegen Vlaamsche leiders, maar ook tegen ministers... Te Havre, in en rond onze burelen, werd gekuipt... En insinueerde « Het Belgisch Dagblad » in den Haag, het zoogenaamd Vlaamsch blad, maar waarvan Franskiljons de leiding hadden, met Du Castillon als spreekorgaan, niet, dat sommige onzer ministers door Fransche en Engelsche detektieven bewaakt werden?

En dan weer berichten, als zouden Vlaamsche leiders een Belgisch « Caporetto » willen verwekken, een muiterij dus in ons leger! Al die laster werd verspreid. Welk een indruk moest een schandelijk bericht als het volgende, over 't Vlaamsch Oorlogsmeterswerk, uit « Het Belgisch Dagblad », in den vreemde maken!

« Aan onze militaire autoriteiten zal niet moeten gevraagd worden om de korrespondentie tusschen de zoogezegde Vlaamsche oorlogsmeters, die veruit Hollandsche zijn, niet meer aan het front toe te laten, daar zij van aard is den weerstand van onze dapperen te verzwakken door aktivistisch en pacifistisch sentimenteel gebazel ».

Men misgunde den Vlaamschen soldaat zijn metertje...

« Vrij België » antwoordde hierop:

« Het « Belgisch Dagblad », een orgaan, dat zooals « Het Vaderland » uit Parijs gesticht werd om de Vlamingen om den tuin te leiden, gaat heftig te keer tegen het zoo verdienstelijk en louter menschevend werk der Vlaamsche oorlogsmeters.

Tot nog toe had dit blad er zich bij bepaald Vlaamsche mannen te beledigen. Thans is het mevrouw Hullebroeck, die als... aktivistisch wordt voorgesteld en aan wie de eer te beurt valt door bedoeld blaadje beledigd te worden. Ook de talrijke Hollandsche dames, die naar onze jongens schrijven, moeten het ontgelden; dat zou, volgens het « Belgisch Dagblad » niet mogen gebeuren.

Het Vlaamsch orgaan der uitgeweken vulgarisateurs zou hierover veel beter gezegen hebben, want het verplicht ons eens te meer de aandacht te vestigen op de ongehoorde taaltoestanden, die in het meisjes-onderwijs van Vlaamsch België heerschen en die ten gevolge hebben, dat er in de meer goeude kringen

nagenoeg geen Vlaamsche dames zijn, die in de eigen taal een eenvoudigen brief aan Vlaamsche soldaten kunnen schrijven!

In het werk der Vlaamsche oorlogsmeters, dat trouwens ook de Vlaamsche vrouwen vereenigt, die zich om onze Vlaamsche jongens bekommeren, hebben dus Hollandsche dames de menschevende taak overgenomen, waartoe veel Belgische dames ten gevolge van een anti-nationaal onderwijs niet in staat zijn. Wij zullen die dames hier geen verwijten maken, maar zoo in sommige Belgische kringen zoo veel misprijzen niet geheerscht had voor de Nederlandsche taal, dan ware het niet uitgesloten geweest, dat veel dames hun langdurig verblijf in Nederland zouden gebruikt hebben om behoorlijk de taal aan te leeren van het Vlaamsche volk.

Intusschen zullen onze Vlaamsche soldaten stellig hun dank niet onthouden aan de Vlaamsche en Hollandsche oorlogsmeters, tot spijt van wie het benijdt en ondanks de onbenullige aanvallen van een « Belgisch Dagblad ».

Was het wonder, dat vreemden achterdocht toonden, als eigen landgenooten er hun feitelijk toe dwongen? Verachtelijk werk is er verricht... En de gevolgen bleven niet uit.

Zoo stuurde de Fransche regeering naar al de prefektoren een geheimen omzendbrief, waarvan de inhoud nagenoeg als volgt luidde: « Nous vous engageons à surveiller étroitement les agissements des aumôniers flamands attachés aux groupements des réfugiés. Le gouvernement belge nous informe qu'il se trame parmi eux un complot contre la vie du Roi Albert » (1).

Hoe het daarop is toegegaan met de Vlaamsche aalmoezeniers, verlicht dit enkel feit: De prefekt van « Les Landes » ontbood den kommissaris en vroeg: « S'il pouvait certifier que l'aumônier de Jonghe de Dax (Les Landes) tenait parfois des propos antipatriotiques » (2).

Wie was de regeeringspersoon, of ambtenaar, die deze verdachtmaking rondstuurde? Mysterie?

Had onze overheid zelf niet soms de hulp van vreemde troepen ingeroepen? In de Belgische artillerie-inrichtingen van Le Havre waren militaire arbeiders, o.m. de mannen onzer oudere lichten. Die leidden een echt slavenleven. Ze logeerden in houten barakken, werden onvoldoende gevoed en kregen een bespottelijk loon. In Frankrijk, in Engeland, in Italië, stelden militaire en andere arbeiders

(1) Wij zetten u aan, de daden der Vlaamsche aalmoezeniers, gehecht aan de vluchtelingengroepen, streng te bewaken. De Belgische regeering bericht ons dat er door hen een samenzwering gesmeed wordt tegen het leven van Koning Albert.

(2) Indien hij kon verzekeren of aalmoezenier De Jonghe van Dax (Les Landes) — vluchtelingengroepen — zich soms op onvaderlandse wijze uitliet?

ders voortdurend hun eischen... en terecht. Waarom moesten zij om hun bestaan worstelen, als groote fabrikanten van allerlei materiaal, of vennootschappen op de oorlogsellende fortuinen wonen?

Onze militaire arbeiders werkten tien uur daags, en 's Zondags zes; er waren dag- en nachtploegen. Zij genoten dus slechts vier uur verlof per week. Ze verdienden 43 centiemen per uur... Ze waren immers soldaten! Ze stonden onder ijzeren tucht.

« In het voorjaar van 1917 hadden de stakkerds eindelijk genoeg van hun slavernij en waagden zij het in werkstaking te gaan » vertelt de schrijver van « Havre de Grâce ». « Zij eischten behoorlijke sla-

staanden voet van hun graad beroofd: ze werden naar de tuchtkompagnie van het barre eiland Cezembre gestuurd; negen en tachtig moesten naar 't front, zestien naar de arbeiderskompagnie en drie en twintig naar de tuchtkompagnie van Auvours.

Eenigen tijd later werd een onderzoek ingesteld en de klachten werden inderdaad gegrond bevonden. Er kwam verbetering.

Minister Vandervelde sprong in de bres voor de arbeiders, maar de kommandant eischte, dat de straffen gehandhaafd zouden blijven en pas later werden de meeste verminderd.

We hoorden daar den naam Auvours... die nog menigeen doet huiveren, evenals

Merkem. — Generaal Foch dekoreert officieren en manschappen

ping, daar het stroo verrot was en van ongedierte wemelde, behoorlijk eten en meer rust. Maanden lang hadden ze vruchteloos geklaagd, toen er niet de minste beterschap kwam, legden zij het werk neer.

De werkstaking duurde slechts een half uur. Engelsche soldaten, met machinegeweren bewapend, en Belgische gendarmen, stonden aan de uitgangen der werkplaatsen. Met den revolver in de hand sprong een kommandant de fabriek binnen. Er waren 239 werkstakers geweest of tenminste 239 uit den grooten hoop waarop men de hand had kunnen leggen. Al de gegradeerden onder hen werden op

die van Ruchard, waar insgelijks een strafkompagnie was. Vreemdelingen werden er niet toegelaten, want men wilde geen getuigen van de menschonterende behandeling jegens onze soldaten. Ha, niet alleen in Duitschland, maar ook te Auvours, zijn Belgische soldaten aan den paal gekluisterd geworden of in de ijzers geworpen. En oud-kolonialen die in Kongo negers afgeranseld hadden, zwaaiden ook hier de karwats.

O, die jongens in de strafkompagnie van Auvours!

Ja, 't is of ge van de Duitse folterkampen leest:

De soldaten waren daar, in 't hartje

van den Winter, slechts gekleed in katoenen broek en vest, zoodat zij gestadig moesten rondloopen om niet te verstijven. Zonder reden werden ze dikwijls met een matrak geslagen.

Een Vlaamsch priester vertelde 't volgende: « De gevangenen hebben maar een deken. Om het wat warmer te hebben, slapen twee jongens onder 't zelfde dek-sel. Een onderofficier, die 's nachts 'de ronde deed, trok ze van hun stroozak en klomk ze voor den ganschen nacht, naakt, buiten in de ijzers!

Men zocht korsten brood in de vuilnisbakken, om den honger te stillen...

Dezelfde Vlaamsche priester verhaalde dat hij op de raadpleging van den dokter een jongen gezien had, die hilde van de pijn en voor alle verzorging een vloed scheldwoorden naar het hoofd kreeg.

« Een andere jongen, die erg ziek was en onbekwaam om op te staan, bleef te bed liggen. Hij werd door de bewakers buitengesleurd en met matrakken geslagen tot hij in onmacht viel. Vier dagen later was hij dood!

Zekeren nacht waren twee jongens bezweken in de ijzers. De lijken werden op een kruiwagen geladen, naar het bosch gevoerd en daar in een kuil gestopt. Noch grafheuvel, noch kruis mocht de plaats aanduiden waar ze lagen. Een hondenbehandeling. »

Neen, lezer, we spreken nu niet over een Duitsch kamp, maar over het Belgisch te Auvours...

Fresnes... nog een naam, die een luguberen klank heeft! Daar was een Fransche staatsgevangenis, waarin ook Belgische jongens werden gestopt, evenals te Orleans, Nice enz. Om ons voor alle overdrijving te hoeden, zullen wij ons bepalen bij hetgeen de oud-volksvertegenwoordiger Dr Van de Perre daarover in de Kamer van Volksvertegenwoordigers meedeelde. Hij las een brief voor van een zijner vrienden, die de gevangenisssn bezocht had, en het schrijven luidde als volgt:

« Ik kom terug op hetgeen ik schreef over den toestand der soldaten in de Fransche gevangenis. 't Is echt wraakroepend. In 't geheel zijn er rond de 3000 soldaten in Frankrijk opgesloten (om zoo te zeggen al Vlamingen). Daar zitten jongens, die ter dood plus 5 jaar, ter dood plus 10 jaar veroordeeld zijn

voor ware nietigheden. Een onder hen, die ter dood plus 5 jaar veroordeeld werd weet niet eens hoe zware straf hij opliep en denkt dat hij enkel 5 jaar kreeg. Een voorbeeld der straffen: een Vlaming antwoordde zijn kapitein: oui, heu. Dat werd hem met zes jaar dwangarbeid betaald... Gij kent de taal van ons landvolk. Zeer grove uitdrukkingen en woorden worden in alle omstandigheden, zoo goede als slechte en zonder de minste kwade bedoeling gebruikt.

Niemand die de taal van 't volk kent, hecht er het minste belang aan, of zoekt er een erge belediging in... Veel jongens, doorbrave jongens, zitten voor die uitdrukking kort. Is zulks niet ongehoord?

In 't gevang van Fresnes zitten 1.900 onzer jongens. Daaronder zijn er ten hoogste een honderdtal nietswaardis. Het grootste getal der anderen weet niet eens waarom ze daar zitten. De voeding is absoluut onvoldoende. Het officieel rantsoen dat hun moet toegekend worden is ter nauwernood voldoende voor kinderen. Maar hetgeen ze werkelijk krijgen, is min dan de helft. Nu, na lang aandringen zullen ze dan Woensdags een portie bijkrijgen; dus zes dagen der week grootten honger en een dag wat minder honger. De vuiligheid waarin ze leven is afschuwelijk. Sedert Juni 1915 werden in 't gevang van Fresnes 13 Vlaamsche jongens, die er kloek en gezond en struisch binnengebracht werden, begraven; 20 zijn volstrekt kwaadzot, ongeneesbaar, afzonderlijk opgesloten; 20 zijn in observatie. Bijna allen zijn tuberkuleus geworden. Allen, bij gebrek aan verstrooiing gedemoraliseerd, geven zich den ganschen dag aan zelfbevelekking over!

Daar zitten mannen, vaders van familie, die men in Calais, waar ze onderstand vroegen, een stuk deed teekenen; ze dachten dat het was om onderstand te trekken en 't was — een engagement in 't leger. Zij weigerden natuurlijk te gehoorzamen en kwamen in Fresnes terecht.

Fresnes is de beste der gevangenis. Wat moet dan de toestand in de andere gevangenis zijn?

'k Sprak er gisteren namiddag over met minister Schollaert, die me antwoordde: « Ah oui, cela c'est un véritable scandale,

une véritable honte, j'ai été moi-même dans une de ces prisons où j'ai trouvé de braves garçons que je connaissais déjà d'avant la guerre en j'ai été révolté... la nourriture... l'odeur... l'ordure... »

Ik ben hier goed gedokumenteerd en er zal wel middel zijn die zaak tot het uiterste door te drijven. Als Vlaming, als kristen en mensch, zijn wij er toe verplicht.

Tot daar die brief. De h. Van de Perre vervolgde: « Laat me toe, Mijne Heeren, er nogmaals een persoonlijke herinnering aan toe te voegen.

Toen ik in Londen was, kwam er een mensch bij me, die in Kongo gedurende 15 jaren dienst gedaan had. Hij bracht zijn verlof in Londen door en wou naar Afrika terugkeeren. Hij was gereformeerd door den geneesheer van het Koloniaal Bestuur. Enkele dagen nadien kwamen er gendarmen te zijner, die hem wilden dwingen als vrijwilliger te teekenen. Hij weigert en wordt naar 't gevang gezonden. Als geneesheer heb ik hem onderzocht, en ik moet verklaren dat die man onbekwaam was een half uur te gaan uit oorzaak van beengezwel.

Andere voorbeelden zou ik u kunnen aanhalen, namelijk dit van een man die, deel uitmakend van de bijzondere compagnie van 't leger, gevangen genomen werd te Haacht en gedurende maanden en maanden in een gevang in Duitschland opgesloten. Hij werd gedwongen een verbintenis onder eed te teekenen dat hij niet meer tegen het Duitsche leger vechten zou.

Toen, na zijn bevrijding, deze man opnieuw dienst nemen wou in het leger, slaagde hij er in Frankrijk te bereiken. Men wil hem naar 't front zenden. Hij weigert; men zendt hem naar 't gevang; en hij zit er nog!

Hij wou een plaats bekomen achter het front of bij de ruitrij.

Ik redetwist niet over de vraag van wettigheid, maar wat ik betwist, is dat een mensch, die voor zijn land vecht en leed, mag veroordeeld worden tot jarenlange opsluiting. Die straf staat niet in verhouding tot de zwaarte van het vergrijp, zoo er vergrijp is!

En zoo getuigde ook een officieel verslag, opgemaakt door een ambtenaar, die 25 jaar de gevangenis in België inspekteerde, en nu in Frankrijk ook de kerkers had bezocht.

Dit verslag stelt vast dat onze mannen bewaakt werden door agenten die hen niet verstonden. Het stelt ook vast dat het hun verboden was naar hun familie te schrijven, daar geen enkel lid der militaire censuur Vlaamsch begreep.

De toezichter trof 3.000 gevangenen aan; een tiende daarvan waren verdorven kerels. Maar lezen wij, het weze mij toegelaten het medelijden der overheden in te roepen voor de overgrootte meerderheid onzer gevangenen die, hoe zeer ze soms ook schuldig zijn, sedert lange maanden hun berouw te kennen gaven.

Niettegenstaande het boevenpak waarmee ze gekleed zijn, kan de eerste de beste bezoeker, die geheel niets van de zaak afweet, alras onder hen de helden erkennen, die zich onderscheidden te Luik, Halen, Namen, Antwerpen en aan den IJzer.

Deze hier zal U met tranen in de oogen vertellen dat hij ridder in de Leopoldsorde is. Een ander is drager der militaire medalie. Nog een ander wordt lovend op de legerorde vermeld. Onder hen is een sergeant-majoor, die met een hoopje mannen de vlag van het regiment gered heeft bij den terugtocht uit Antwerpen. Velen onder hen roemen er op dat ze met gevaarlijke opdrachten vereerd werden, of door den vijand gekwetst zijn. Allen onderscheidden zich door hunne hevige vaderlandsliefde en door een oprecht verlangen om naar het front terug te keeren. Een bevreemdend verschijnsel: alhoewel van harte soldaat, zijn er velen, — en dat vooral onder de oorlogsvrijwilligers, — die niets begrepen hebben van de militaire tucht. Inderdaad, als zij van hunne veroordeeling gewagen, voegen ze er geregeld bij, « dat ze werkelijk voor zulk een nietigheid eene zoo zware straf niet verdiend hebben ». Dit moet toegeschreven worden aan het feit dat de meerderheid dazor mannen buitenjongens zijn; dat het meer dan 70 t. h. Vlamingen zijn, zonder veel opvoeding die, niet beter wetend, naïef in het leger de manier van doen van hun geboortedorp meebrachten. Velen onder hen hebben zich plichtig gemaakt aan 't een of ander vergrijp door gebrek aan inzicht, door onwetendheid, door gebrek aan opvoeding, ofwel ook nog hebben ze niet kunnen weerstaan aan hunne woede of aan een voorbijgaande opvliegting. Ten andere, de meesten on-

der hen zijn veroordeeld voor dienstweigeren, beledigingen, dronkenschap en slagen, wat alles in zekeren zin de gebreken onzer Vlaamsche boeren weerspiegelt. Er zijn er zeker onder hen, die zich plichtig maakten aan desertie, maar die zijn uit eigen beweging naar hun eenheid teruggekeerd; hetgeen aanduidt, dat ze eerder uit zwakheid dan uit boos opzet gehandeld hebben. Enkel onder hen werden veroordeeld voor diefstal, vervalsching of gebruik van vervalschte stukken. Dit komt men vooral tegen bij oude gegradeerden, b. v. sergeant-majoor. Maar wat ook de reden hunner veroordeeling zij, ik ben gelukkig de oprechtheid van hun berouw te kunnen bevestigen, en hunnen onwrikba en wil zich te rehabiliteeren en hun leven voor het vaderland te offeren.

Als ik dan, in het belang der tucht zelf, me veroorloof de militaire overheden te verzoeken niet meer in te gaan op het verlangen van twee à drie honderd niet-deugen die te allen prijze willen in de gevangnissen luieren, terwijl hunne makkers vechten voor de bevrijding van het vaderland, met des te meer overtuiging smee ik de overheden medelijken te hebben met de goeden en een einde te stellen aan de smarten van een ruim duizendtal plichtige, maar berouwvolle soldaten.

Zij die de gevangnissen alleen in vrede tijdstijd gekend hebben, en dat in België, kunnen zich geen gedachte vormen van een Fransch gevang in den oorlog, waar het celregiem veel strenger is dan in België. De opgeslotene blijft er alleen met zijne gedachten in de vreeselijke eenzaamheid, hij kan schier niet praten met het personeel der gevangenis, daar het, alhoewel met de beste gevoelens te zijnen opzichte begaan, *zijne taal niet kent*. Hij heeft zelfs den troost niet van een bezoek, het schijnt hem dat hij niet alleen in verbanning leeft, maar ook afgescheiden is van de overige wereld.

Zijne familie, die voor het meerendeel der gevallen in België verblijft, kan hem niet schrijven. Zelfs, indien ze uitgeweken is, kan ze praktischer wijze er toch niet aan denken zich te verplaatsen om hem te komen opzoeken. Ze moet zich getroosten met hem een klein briefje te zenden dat, door de vereischten der

censuur, hem slechts na enkele weken zal toekomen.

Voeg daarbij de meest volstrekte werkeloosheid, daar de groote nijverheden die in vrede tijdstijd aan de gevangnissen werk verschaffen, nu staken en ge zult een flauw begrip hebben van de zedelijke pijnen, de verwaarloozing, waaraan onze arme soldaten overgeleverd zijn. Hun wanhoop wordt afschuwelijk en men moet zekere dier ongelukkigen doen opsluiten, om zelfmoord te voorkomen of te beletten.

Uit een dokument, door een gevangene van Fresnes opgesteld, knippen we het volgende:

«X. zat eens in zijn cel, die aan de mijne paalde, «Hemelhuis» op gedempten toon te neurien. Opeens hoor ik den bewaker het luik open rukken en als een wild bezeten beest tegen X. uitvaren. Nadien vernam ik dat hij hem tot vier maal in 't gezicht spuwde. 's Avonds sloeg de deur weer open en dezelfde bewaker samen met nog 'n paar andere, vielen onder 't vloeken en huilen van «Boche», «salle Boche», X. te lijf, sloegen en stampden hem dat het dreunde door de heele gevangenis. Er ontstond roering in al de cellen en we hoorden de gevangenen zich woelig ronddraaien en stampvoeten van machteloze woede. Weer sloeg de deur van X. cel dicht en we hoorden de drie bewakers hier en daar een luik opensnijten en als razenden uitschieten. 's Nachts keerden ze nogmaals terug en X. werd buiten gesleurd. Heel ons leven lang, we mogen honderd jaar worden, hooren we dat akeelig doodsgillen van dien armen stakker die met matrakken en stokken afgemaakt werd.

Andere dagboekjes verhalen op hartverscheurende wijze, hoe in den hollen nacht soms de nare kreet weerklonk van een gevangene, die plots krankzinnig werd.

Andere boekjes vertellen nog van jongens, gezond en struisch, die werden binnengebracht en langzamerhand uitteerden en maar 'n paar dagen voor hun dood uit de gevangenis werden weggehaald.

Ja, veel jongens liggen daar bij de Fransche gevangnissen begraven...

En zoo stond onze regeering zelf een deel harer verantwoordelijkheid aan

vreemden af, want 't waren Fransche bewakers, die over onze soldaten gesteld werden...

Zeker, onder landgenooten mogen dus ook de schuldigen gezocht worden van de beperkers onzer zelfstandigheid, van de verspreiding der lasterlijke praatjes. En de veiligheidsdienst zorgde er voor, dat de praatjes, vermoedens en geruchten een vasten vorm kregen door Vlamingen aan het front te vervolgen.

Raoul vertelde daarvan aan Nancy. Neen, de toestanden beterden voor de Vlamingen niet.

Vervoer van Duitsche gevangenen uit Merkem

Toen de Duitschers stikgasen naar onze troepen zonden, werd er bevel gegeven onze soldaten te verwiitten, en hun de te nemen voorzorgen aan te duiden. Ziehier het feit: in Januari 1916 werden er onderrichtingen gegeven. In een compagnie van 130 Vlamingen geeft de onderluitenant den uitleg alleenlijk in 't Fransch. Hij spreekt niet één woord dat door de Vlamingen kon begrepen worden.

Eenvoudige soldaten leggen op zekeren dag wat geld samen om een kroon te koopen voor het graf van een hunner wapenbroeders; welnu, die kroon werd geweigerd omdat het opschrift in het Vlaamsch was.

De censuur en de militaire veiligheid hebben de Vlaamsche pers moedwillig bestreden.

«De Stem uit België», een blad dat te Londen verscheen, werd niet beter behandeld en is het zeker vrij interressant op te merken dat de censuur van dit blad — het eenige dat men te Londen aan een Belgische voorafgaande censuur onderwierp — werd uitgeoefend door een kapitein, die geen woord Vlaamsch kent en den dienst moest inroepen van een sergeant, die de proeven luidop vertaalde, maar gebrekkig, zooals ge raden kunt.

De Vlaamsche frontbladen werden niet meer ontzien 1).

In de hospitalen was de toestand niet beter. Er waren gasthuizen waar geen enkel geneesheer de taal der zieken kende, waar geen enkele verpleegster een woordje Vlaamsch begreep, en zoo bleven soldaten verstoken van alle zedelijke hulp; ze mochten zelfs niet naar hun familie schrijven, omdat de censuur hun taal niet verstond.

Eens viel een jongen dood bij de oefeningen, omdat de geneesheer niet had begrepen wat hem scheelde. Later, toen op zekere oogenblikken de besmettelijke

(1) Aangeklaagd in de Belgische Kamer, door de heeren Van De Perre en Van Cauwelaert.

ziekten in ons leger zulke uithreiding hadden genomen, dat bij de 25 t. h. der manschappen waren aangetast, werd door den minister van Oorlog of door de krijgsoverheid het geven van voordrachten geboden, om de soldaten in te lichten over de gevaren die hen bedreigden. Te Honfleur werden mannen, die slechts Vlaamsch kenden, naar een zaal geleid om de voordracht van een Waalsch geneesheer te aanhooren. Die konferentie, die een paar uren duurde, werd in 't Fransch gegeven.

Zijn zulke toestanden normaal? Was het leven der Vlaamsche soldaten niet meer waard? Of moeten er geen gezondheidsmaatregelen getroffen worden ten opzichte van zekere soldaten, alleenlijk omdat het Vlamingen waren? (1)

O, er waren zoovelle gevallen van vervolging jegens Vlamingen, kleine feiten dikwijls, maar die toch in 't gemoed brandden bij duizenden jongens, die voor recht streden en daarom te meer onder onrecht van eigen overheden leden. Een Vlaming voelde zich niet thuis bij het leger. Tusschen hem en den overste was als een scheidsmuur, de taal.

Maar tal van vervolgingen toch ook wekten algemeene ontroering en verontwaardiging, zooals die tegen Paul Vandermeulen, aalmoezenier bij het 1e regiment zwaar geschut.

Hij was een man vol idealen, een trooster, een steun voor de eenvoudigen. Hij vroeg recht voor hen, en reeds lang zocht men een voorwendsel om hem te treffen. Dit kwam; eens schreef hij in het gecensureerd frontkrantje «Limburgsch Studentenblad», dat men onpartijdig moest beoordeelen wat in het bezette gebied gebeurde. Een Duitsch blad wierp zich daarop, verminkte als naar gewoonte den tekst, en paste dien toe op eigen stellingen, welke in het geheel niet strookten met Vandermeulens zienswijze. Die Duitsche vervalschers waren de schuldigen, zult ge zeggen, maar neen, men liet minister De Ceuninck Vandermeulen straffen, en zonder onderzoek of krijgsraad. De trouwe brankardier, de plichtvolle strijder,

(1) Aangeklaagd in de Belgische Kamer, door Dr. Van de Perre.

werd naar de barre rots, het eiland Cezember verbannen. En dat was nog niet genoeg. Men moest drie dagen achtereenvolgens deze mededeeling aan al de troepen voorlezen, in 't Fransch en in 't Vlaamsch, welke taal men nu wel erkende.

« De opdracht van aalmoezenier welke aan den abt Vandermeulen P. was verleend, wordt ingetrokken:

1. « om een bladje te verspreiden aan het front dat tendentieuze artikelen bevatte, die de Belgische Staatsinstellingen zouden kunnen aanranden en die goede verstandhouding, die tusschen de personen in 't leger moet bestaan, te schaden. »

2. « omdat hij den overweldiger van ons land, die er naar streeft tweedracht te zaaien onder de Belgen, aldus in staat heeft gesteld zich van deze door en door antiva-derlandsche artikelen te bedienen om ze te plaatsen in een Vlaamsch blad dat in een kamp van Belgische gevangenen onder gezag der Duitsche autoriteit verschijnt. »

« De abt Vandermeulen zal in zijn hoed- en milgheid van brankardier-soldaat naar de tuchtkompanie op het eiland Cezember overgebracht worden. »

Niet als brankardier echter, maar als gevang-corrèktionair werd Vandermeulen behandeld, als een boef, onwaardig nog bij zijn jongens te blijven, die hem toch zoo vereerden. Deze schandelijke behandeling wakte diepe verontwaardiging. Soldaten protesteerden openlijk en uit allerlei opschriften kon men het voelen, welk een wrok die Vlaming-vervolging had gewekt.

« Goeden moed, ik doe hier een lichaams- en zielekuur. Zeelucht is ten andere goed voor blauwvoeten, » zoo schreef de verbannene van Cezember naar een vriend.

Drie maanden later besloot de regering priester Vandermeulen van zijn straf te ontheffen; de Vlamingen konden 't immers niet vergeten, dat er op het eiland een idealist vertoefde, een der geliefde voorstanders hunner rechten. Men stelde Vandermeulen voor naar de 1e legerafdeeling terug te laten gaan, zoo hij zijn Vlaamsch bewustzijn smoorde. Hij weigerde. Dan stuurde men hem naar 't hospitaal van St-Lunaires, waar hij schotels afwasschen, vloeren dweilen en gemakken reinigen moest. Zijn brieven werden verscheidene malen gecensureerd, al zijn gangen bespied...

Andere brankardiërs-geestelijken werden om Vlaamschgezindheid, zonder onderzoek of vorm verplaatst, en tot het vuilste en vernederendste werk gedoemd, als beerputten ledigen, onreinheid wegvoeren, petroleum laden en lossen. Was er een tijdje geen arbeid, dan liet men hen loopgraven maken. Ze werden bespied en uitgescholden.

Andries Van Braeckel was een vader van drie kinderen, en diende als korporaal bij de 6e compagnie van het 3e linie. Hij ook voelde het onrecht den Vlamingen aangedaan. Een luitenant ried hem aan, zich als anti-flamingant uit te geven, dan zou hij wel spoedig sergeant worden. Toen Van Braeckel aan zijn beginselen trouw bleef, moest hij allerlei schimp en hoon verduren. Zijn uniform was tot op den draad versleten en zijn hemd zat door zijn broek, maar als men nieuwe kleederen uitdeelde, snauwde een luitenant hem toe: « Dit is Belgisch, gij moet flamingantische kleeren hebben. » Van Vlaamsch bloed gewaagde die geestige officier niet. Van Braeckel kreeg zes dagen politiekamer om met vrienden Vlaamsche liederen gezongen te hebben uit het « Liederboek van den Belgischen Soldaat », door minister de Broqueville zelf uitgegeven. Den 1en Januari ontnam men hem zijn strepen omdat hij niet zijn peloton, dat te Bray-Dunes na den dienst uit gemeld boekje liederen aanhief, het zwijgen opgelegd had. Vuile Fransche versjes mocht men wel zingen.

Aan priester van Linden, die 's Zondags in de soldatenmis te Wulveringem preekte, en daarbij afgeloerd werd, verbood men nog in de taal van de meeste soldaten te spreken.

Zijn invloed op de Vlaamsche soldaten werd te groot. Den Zondag daarop volgende begon hij dus in 't Fransch. De Vlamingen gingen heen; dat ziende riep hij: « Mes chers amis je vous prie de rester! » Doch daar ze niet luisterden, herhaalt hij in 't Vlaamsch: « Vrienden blijft als 't u belieft! » Toen allen naar hun plaats teruggekeerd waren, begon hij: « Ik versta u, jongens, gij wilt aangesproken worden in de taal die uwe moeder u sprak, toen zij u het kruisteeken leerde maken en de namen van Jezus en Maria leerde stamelen ».

Die moedige daad moest hij met de verbanning naar Frankrijk en weldra met zijne verwijdering uit 't leger bekopen.

Jef Haché was een Gentenaar, die nog twee broeders aan 't front had; hij toonde hart voor zijn eenvoudige makkers, want kosteloos gaf hij Vlaamsche, Fransche en Engelsche lessen. Maar wat waardeerde men zulks! Eens zong hij te Bulskamp na de « Brabançonne » en « Vers l'Avenir » ook, « De Vlaamsche Leeuw » en « Mijn Vlaanderen heb ik hartelijk lief ». Daarvoor kreeg hij zes dagen politiekamer. Die feiten zijn teekenend.

We noemden daar den naam van generaal De Ceuninck, die op 4 Augustus 1917 de Broqueville als minister van Oorlog vervangen had, en het departement overbracht eerst naar het kasteel Bernier, aan den Ieperschen steenweg te Veurne, en dan naar het kasteel Beauvoorde van den heer Merghelincx te Wulveringem 1).

Minister De Ceuninck gebod dat de officieren Vlaamsch moesten leeren. Het werd een nog grover bespotting. Het Vlaamsch examen bestond in het mondeling vertalen van een of twee woorden. En van een andere zijde trad de nieuwe minister zeer streng tegen alle « lingen van Vlaamsch leven op. De studiekringen werden afgeschaft, die wat troost en ontwikkeling aan de soldaten brachten. Vlaamschgezinden leden vervolging zooals het reeds aange-toond hebben. Zoo was het einde van Ernst Saey, oorlogsvrijwilliger, 3e linie, zeer tragisch. Om Vlaamsche liederen te hebben gezongen uit het « Liederboek van den Belgischen soldaat » (van minister de Broqueville), sloot men hem acht dagen in den kelder der gemeenteschool te Wulveringem op. Dan riep hij eens bij de naamafroeping « aanwezig » in plaats van « présent ».

Men bedreigde hem met de strafcompagnie. Maar Saey was ziek geworden en moest eerst naar het hospitaal te Saint Lunaire en dan te Havre. Hier ontving hij het bericht dat hij voor zijn Vlaamsche propaganda tot 6 maand ver-

(1) Dit kasteel staat ten Oosten van de kerk te Wulveringem, te midden van een park en datteekent uit 1517; het bezit talrijke kunstschaten. De oorlog heeft het gespaard. Wulveringem werd weinig beschoten. Ook Vinkem kreeg slechts een gering aantal granaten; Bulskamp in 1918 wat meer. Daar kwamen acht burgers om.

blijf in een straffkompagnie en 6 maand hechtenis veroordeeld was. Die behandeling was hem te zwaar; eenige weken later (April 1918) stierf hij. «Ik heb spijs alles mijn plicht gedaan voor Vlaanderen», waren zijn laatste woorden.

Minister De Ceuninck had geboden, dat alle stukken, die de manschappen aangingen gelijktijdig in beide talen moesten uitgegeven worden; maar Vlamingen, die de naleving van dezen maatregel eischten en om Vlaamsche of tweetalige identiteitskaarten vroegen, werden gestraft. Dr Van De Perre, volksvertegenwoordiger vroeg hierover uitleg aan den minister. Het antwoord luidde feitelijk, dat Vlamingen, die Fransch kenden, geen Vlaamsch mochten eischen en er bleek verder uit, dat men van hooger hand het saboteeren der Vlaamsche wetten en verordeningen grif toeliet.

Over dit alles spraken nu Nancy, Nele en Raoul. Maar de jongeling moest vertrekken.

— Wat gaat ge nu doen? vroeg de soldaat aan de meisjes. Men zet de menschen aan naar Frankrijk te vluchten.

Inderdaad in de dorpen hing de overheid plakbrieven uit er op wijzend, dat de verdediging van het grondgebied verdere onderwaterzetting noodzakelijk zou maken. De menschen moesten dus maar heen gaan. Ze kregen order hun vee te Bulskamp aan te bieden. De overheid zou het overnemen aan redelijken prijs. Zoo had men ook talrijke kudden uit 't Iepersche zien komen, van Proven en Watou, waar de vorderingen der Duitschers ook paniek wekten, en prachtige runderen, dikke varkens, waren daar achter Veurne op het Klokshof, nu de militaire slachtplaats, afgemaakt.

Maar de lieden van Veurne Ambacht waren niet geneigd om zoo vlug hun huis te verlaten. Op de plakbrieven stond dat op elke gemeente de burgemeester, pastoor en veldwachter blijven konden. «Als die mogen verzuipen, willen wij 't ook?» zeiden de menschen. «Als het volk weg moet, is er toch geen pastoor, burgemeester of garde meer van doen. En als die hun weg kunnen zoeken door 't water, wij boeren kunnen dat nog beter». Men maakte uit die uitzondering op, dat het gevaar nog

zoo groot niet was, maar de overheid gaarne beslag leggen zou op den veestapel en andere goederen. En men bleef, tot zelfs tusschen Veurne en Avelkapelle.

In dien zin spraken nu ook Nancy en Nele.

— Maar Veurne is ook al weg, hernam Raoul.

— Ja, al van 21 Maart, maar Veurne wordt elken dag zwaar beschoten; sedert de militaire bakkerij, waarachter de Duitschers hier steeds zochten, weg is, leven wij tamelijk gerust.

— Hoor eens, 'k begrijp, dat ge hier 't liefst blijft, maar als ge moest vluchten, ge zult allen bij mijn ouders te Havre welgekomen zijn.

Raoul zei het wat blozend. Wat moest hij zich om Nancy bekommeren, zij had immers een verloofde!

— En pas nu ook maar op, hernam het meisje. 't Wordt donker en de wegen zijn onveilig.

— Veurne-Ambacht is een moordenaars-hol, riep Wantje Zoetewei. Weet ge het, dat de guillotien te Veurne is geweest?

— 'k Geloof, dat ik het weet, 't was op den koer van 't gevang en ik zat toen daar.

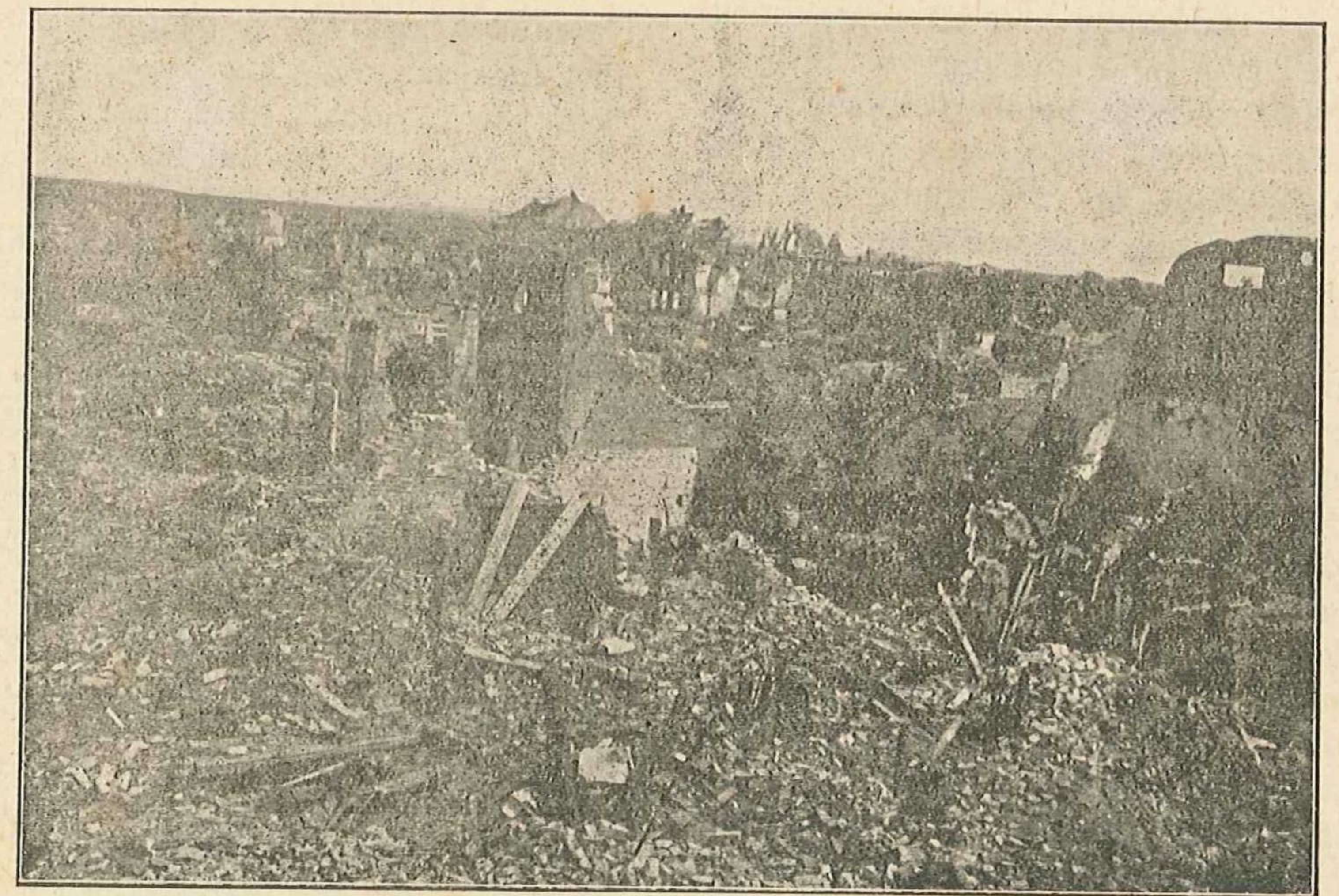
— Schrikkelijk, hé!

— Omdat 't een guillotien is! En 't was voor een moordenaar. Ja, daarover spreken de menschen, en al vier jaar lang worden zooveel brave jongens, die niemand misdaan hebben, onbarmhartig doodgeschoten en daaraan worden de menschen gewend.

Men doelde hier op een moord op 27 Oktober te Veurne gepleegd. Een soldaat Emiel Verfaillie had een vluchteling-meisje Rachel R. dat in het stadje winkeljuffer was, het hof gemaakt. Zij moest moeder worden en hij had beloofd met haar te trouwen, doch ook te Hoogstade wachtte een verloofde in dezelfde omstandigheden op het naleven van zijn woord. De soldaat had het tweede meisje verkozen en zou zich van Rachel R. ontdoen.

En op den avond van den 27 Oktober, rond 7 uur, ging hij haar afhalen om te wandelen. Rachel keerde niet weer. Drie dagen later zag een hovenier in zijn tuin achter het kasteeltje aan den Ieperschen steenweg, een hand boven de aarde uitsteken. Daar vond men het lijk der ar-

me verleide. Ze was verwurmd en haastig in den grond gestopt. Weldra werd Verfaillie aangehouden. Hij bekende en werd den 15 Januari door den krijgsraad in het gesticht der Blauwe nonnen ter dood veroordeeld. Het vonnis zou uitgevoerd worden en wel met al het daarbij behoorend ceremonieel, om indruk te maken op de troepen. Men kon den beul van Brussel niet doen komen, en ontbood Deibler uit Parijs. Deze verscheen met zijn toestel en drie helpers. De terechtstelling had plaats op den koer der gevangenis, rond half zeven 's morgens, terwijl Veurne beschoten werd. Er waren toen slechts een vierhonderd inwoners meer in de stad. Ve-

Het puin van Nieuwpoort in 1918

len gingen naar het wreed tooneel kijken...

Ja, ook op zedelijk gebied sloeg de oorlog zwaar.

't Was maar beter voor weerloozen om bij avond binnen te blijven; trouwens na 7 uur 's Winters en 8 uur 's Zomers moesten de burgers in huis zijn, waaruit geen straaltje licht dringen mocht.

Raoul nam nu afscheid en begaf zich naar Alveringem. 't Was een lange wandeling.

Hij kwam door het doodsche, verlaten Veurne.

Het is hier de plaats even de lotgevalen van Veurne te schetsen; we hebben

het stadje in al zijn ellende gezien, in Oktober 1914, en vooral den «Kwaden Maandag» beschreven, toen de voornaamste families vluchtten, op de mare, dat de vijand om drie uur in den namiddag reeds in de stad zou zijn. We weten hoe door den verwoeden strijd bij Ramskapelle en de onderwaterzetting Veurne behouden bleef, en sedert werd het nog weinig vermeld.

Wat al hooge bezoekers waren in die jaren hier geweest, sinds op 19 Oktober de Koning met zijn staf op het stadhuis zijn intrek nam.

Den 21en was Joffre er; den 23en bezocht koningin Elisabeth het burgerlijk hospitaal. Den 12den November 1914

schouwde Poincaré, voorzitter der Fransche republiek de troepen, den 4den December ontving onze vorst den koning van Engeland, Georges V, vergezeld van den prins van Wales, prins Alexander de Tleck, de maharajah van Bikanir en sir Pentab Singh, Indische vorsten. Den 9en December had koning Albert een onderhoud met maarschalk French, opperbevelhebber van 't Britsche leger. Den 6en Februari verscheen generaal Joffre er weer. Den 2den Augustus beklommen koning Albert en voorzitter Poincaré den Sint-Nikolaastoren.

Den 29en September 1917 bezocht de koning van Italië, Victor Emmanuel III Veurne en met onzen vorst besteed hij

insgelijks den toren der Sint-Nikolaas-kerk; den 22en Oktober vertoefde hier Machado, voorzitter der Portugeesche republiek, en den 13den December Venizelos, voorzitter van den ministerraad van Griekenland met minister Romanos.

Den 2den Januari 1918 zag men te Veurne een Japansche militaire missie en den 10en Maart een Chineesche.

Veurne is, zooals wij reeds weten, geweldig beschoten geworden. Den 28en Oktober 1914 vielen de eerste granaten bij het station en op Allerheiligen sloegen er 32 granaten in, bij het station, op het hotel der Nobele Roos en het klooster der Blauwe Nonnen. In 1914 werd Veurne acht maal beschoten en wierpen de Duitschers vier maal bommen. In de eerste twee maanden van 1915 telde men reeds 21 bombardementen, nu eens met 2 of 4 of 7 granaten, maar ook met 30, zooals op 22 Januari, toen huizen, hospitalen, bureellen onder vuur genomen werden, en den 18en Februari. Na een stilte van vijf weken, begon de ellende op 26 Maart opnieuw, en dat jaar werd het stadje nog zes-en-twintig maal beschoten. In 1915 hadden er bovendien een twintig vliegaanvallen plaats. Veel inwoners hadden Veurne reeds verlaten en troepen en konvooien vermeden het insgelijks. Het Groot-Hoofdkwartier vertrok naar Houtem. In Februari was er een Amerikaansche missie geweest, om de schade op te nemen en een protest uit te brengen over het bombardeeren van onbeschermden steden. Wat zou het baten?

Het jaar 1916 was kalmer. Den 16en Januari zond de vijand twaalf granaten.

Toen bleef de beschieting tien maanden achterwege. Den 18en November, op 's konings feestdag, ving het vreeselijk spel weer aan en wel met 132 granaten. Als door een wonder waren er geen doden of gekwetsten; den 17en vielen er weer 75 granaten. Verder hadden men in 1916, elf bomaanvallen gehad. Den 20en Februari was een bom op een binnenschip gevallen bij de IJzerbrug; zes menschen verloren daarbij het leven en 't vaartuig zonk onmiddellijk. Een granaatscherf doodde den waarnemer van den Sint-Nikolaastoren.

Het jaar 1917 werd vooral door bom-

aanvallen gekenmerkt. Den 23en April beschadigde er een den Sint-Nikolaastoren en den 5en Juni een het belfort.

In den nacht van 22 op 23 April sloot de Duitscher voor het eerst met stikgas. De bevolking bezat geen maskers. Pas den 10en Mei daaropvolgende werden in het burgerlijke hospitaal, in de St-Jozefzaal, Sporkynstraat, in de muziekschool en de herberg « De Violon » op den Ieperschen Steenweg maskers verstrekt.

Veurne hield zich taai. De kinderen gingen ter school en eenigen tijd was er zelfs een oorlogsschool voor vluchtelingen aan 't Klokhof.

De middelbare school was in de lokalen der nijverheidsschool gevestigd. De diensten van 't stadhuis en het politiekommissariaat waren overgebracht naar het huis van mevrouw Zoete, IJpersche kalsijde (in Maart 1918 naar barakken in de Moeren). De nationale bank was in De Panne (Villa Stella) en van af 19 September 1917 in het kasteel Ollevier te Oosthoek, en het belastingkantoor eveneens in De Panne (Les Eglantines). Het gerechtshof zetelde in de villa « Ten Duinen » in De Panne 1). Het postkantoor vluchtte in 1917 naar Bulskamp, kwam in Oktober terug naar Veurne, vertrok op 22 Maart 1918 naar De Presende bij Oeren, later nog naar Bulskamp, opnieuw naar De Presende, voor de tweede maal naar Bulskamp en belandde in Veurne terug.

Den 27en Juni 1917 kreeg Veurne zijn eerste torpedo's. In Juli 1917, bij de aankomst der Engelschen hadden bombardementen plaats: zoo op 7 Juli, toen troepen aan de kaai ontscheepten, maar de zware granaat in de Wandeldreef viel. Doch, 10 Juli was een verschrikkelijke dag. Het bombardement duurde van 's morgens half vijf tot 's anderenrendaags 16 uur. Bij en rond het station alleen vielen 300 granaten; maar gansch Veurne was als door een gordijn van vuur omgeven, daar de vijand het verkeer der Britten wilde belemmeren.

Veel inwoners namen de vlucht. En met nog veel bommen en granaten verliep verder het jaar.

(1) Bij de laatste beschieting der aftrekkende Duitschers op 16 Oktober 1918, werd deze villa door een granaat vernield. De rechter Alberic Rutsaert en de advokaat Vanderghote verloren daarbij het leven.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR
A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE KADEN TE NIJWEPPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN PRIJKELOORDAAN IS HET „RHEINLAND“

Uitgever J. HOSTE, 30, St-Pieterstraat, Brussel